
Дина Томић
Докторант Педагошког факултета у Врању
Универзитета у Нишу

Стручни рад
Методичка теорија и пракса број 2/2018
УДК: 371.3::821-93]:028.1
Стр. 337 - 346

ОБРАДА ПРИЧЕ „МАЧАК ТОША ОТИШАО У ХАЈДУКЕ“ ПРИМЕНОМ ПОСТУПКА ЧИТАЊА СА ПРЕДВИЋАЊЕМ

Резиме: Тежња за осавремењивањем наставног процеса васпитно – образовног рада, конкретно наставе књижевности, усмерава нас на креативнији приступ проучавања књижевно-уметничких текстова. Наставници треба да подстичу размишљање о тексту који се чита јер ће то ученику омогућити да се усредреди на важне податке, пажљиво размишља о ономе што је прочитао, да разуме и учини га саставним делом свог знања. Деци су потребне ефикасне технике и занимљиве активности које олакшавају разумевање текста и стварају услове да они самостално читају и пишу. Различите технике могу се успешно остварити на текстовима комплексне тематске, стилске и естетске структуре. Читање с предвиђањем методичка је стратегија којом се буди знатижеља и подстиче активно читање за боље разумевање. У овом раду је представљена могућност примене поступка *читања са предвиђањем*, кроз обраду приче „Мачак Тоша отишао у хајдуке“ у настави књижевности са ученицима трећег разреда основне школе.

Кључне речи: читање, технике читања, активно читање, креативност, читање са предвиђањем, прича „Мачак отишао у хајдуке“.

УВОД

Поступак читања са предвиђањем рађен је кроз фазу разумевања значења (емоционално-интелектуална припрема и рад на тексту применом читања са предвиђањем) и фазу синтезе јер креативан учитељ обликује наставни процес према интересима и потребама својих ученика. Облици и методе рада прилагођени су садржајима који се обрађују. Читање и разумевање текста продубљено је додатним питањима након читања појединачног дела текста, што је додатно подстакло различите врсте мишљења на различитим нивоима. У фази емоционално-интелектуалне припреме изводи се поступак предвиђања на темељу појмова. Ученицима се понуди неколико појмова кључних за текст који ће читати. На темељу појмова (који се могу и нацртати) ученици смишљају причу, своје идеје размењују с паром у клупи, а потом причају своје приче. У даљем току часа следи читање текста са паузама на одређеним местима како би ученици предвидели радњу и потврдили своја предвиђања. У раду се користи таблица предвиђања (таблица активности усмереног читања - мишљења) у коју ученици записују своја предвиђања, доказе којима за то располажу и проверавају предвиђања. Циклус се понавља три-четири пута све до завршетка читања текста. Након читања ученици изражавају властита осећања и следи *сарадничка расправа*⁵ која од ученика тражи да о проблемима из текста размишљају дубински. Учитељ унапред припреми неколико интерпретативних питања на која ученици писмено одговарају и која ће послужити у расправи. Следи пример у којем се књижевноуметнички текст обрађује применом поступка читања са предвиђањем, за подстицање критичког мишљења.

ПРАКТИЧАН ПРИМЕР ЧАСА ОБРАДЕ ПРИЧЕ (ПРИМЕНОМ ПОСТУПКА ЧИТАЊЕ СА ПРЕДВИЂАЊЕМ)

ШКОЛА: ОШ „Бранко Радичевић“, Врање;

УЧИТЕЉ: Сунчица Стојановић;

РАЗРЕД: трећи;

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: „Мачак Тоша отишао у хајдуке“ – Б. Ћопић;

ТИП ЧАСА: обрада;

НАСТАВНИ ЦИЉЕВИ:

Образовни: Упознавање ученика са причом „Мачак Тоша отишао у хајдуке“ – Б. Ћопића; Уочавање поступака и особина главних ликова и исхода који из њих произилазе. Упознавање ученика са техником читања са предвиђањем.

⁵ Техника у којој учитељ поставља одабрана интерпретативна питања или питања отвореног типа, а група ученика сарађује у дубинској расправи о сваком новом питању.

Васпитни: Јачање интереса за читање. Развијање љубави према књижевности. Неговање сарадничких односа међу ученицима и процењивање свог и туђег рада. Подстицање ученика на анализирање поступака ликова и њихово повезивање са личним искуством. Развити код ученика вредновање врлине као што је захвалност. Развијање моралних схватања о помагању другима и пријатељству.

Функционални: Развијање способности размишљања и апстрактног мишљења. Подстицање на критичко размишљање. Развијање пажње, логичког закључивања. Усмеравање пажње на појединости и целину. Развијање вербално-лингвистичких и визуелно – просторних способности ученика. Доживљавање и трансформација књижевног текста у нешто ново и другачије.

ОБЛИЦИ НАСТАВНОГ РАДА: Фронтални, индивидуални и рад у малој групи;

НАСТАВНЕ МЕТОДЕ: Дијалогска, Метода писаних радова;

НАСТАВНА СРЕДСТВА: Текст „Мачак Тоша отишао у хајдуке“, листићи са таблицом предвиђања;

ВРЕМЕ: 90 мин (двочас);

ТОК ЧАСА:

Емоционално интелектуална припрема:

Спроводимо поступак предвиђања на основу појмова: у фази припреме ученицима се задају појмови, на основу којих они треба да саставе краћу причу по сопственом предвиђању. Ученицима су дате речи: МАЧАК, ДЕДА, ХАЈДУК, ЛЕЊ, ЛОВ. Сви ученици индивидуално раде и састављају сопствену причу у неколико минута. Неколико ученика чита своје приче.

Примери радова ученика:

- Био једном један деда који је имао мачка Перу. Једног дана мачак Пера је нестао. Деда је замолио хајдуке да му помогну да га пронађе, али они су били веома лењи и нису хтели да га траже. Деда је одлучио да сам крене и тражи мачка. Једног јутра је кренуо у лов и случајно је пронашао свог мачка, који је такође ловио мишеве.
- Деда је кренуо у лов, а његов мачак је хтео да крене са њим. Деда није хтео да поведе мачка јер је знао колико је мачак био лењ и да не би могао толико да хода. Мачак се је сакрио у дедин ранац, тако да је ипак отишао са њим у лов. У лову је деду напао медвед, мачак искочи из ранца медведу на главу и медвед побеже. Мачак је испао прави хајдук.

Рад на тексту применом читања са предвиђањем:

Ученицима најављујемо читање приче али објашњавамо и поступак читања с предвиђањем. Текст је подељен на седам делова, а ученици се у раду користе таблицом предвиђања. Сваки ученик добија наставни листић на коме се налази таблица предвиђања.

Пример таблице:

Шта мислиш да ће се догодити?	Зашто тако мислиш?	Шта се заиста догодило?
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		

Објашњавамо да ће у таблицу уписивати одговоре на следећа питања:

- Што мислиш да ће се догодити?
- Зашто тако мислиш?
- Што се заиста догодило?

Након сваког прочитаног дела ученици у таблицу уписују своја предвиђања, разлоге зашто тако мисле и проверавају своја предвиђања. Циклус се понавља до завршетка читања текста. Када смо се уверили да су ученици разумели структуру часа следи читање приче у пару.

Читање 1. дела:

Бруји весело воденички точак, глас му путује сунчаним пољима и губи се у старој буковој шуми, пуној тишине и влажних сенки. У воденици дрема млинар Триша, стар и доброћудан чичица. Покрај њега седи његов дебели мачак, и он такође дрема.

Након читања првог дела, следи краћа интерпретација:

- Који ликови се помињу на самом почетку приче?
- Какав је мачак? Замислите га како би могао да изгледа?
- Где се налазе деда и мачак? Да ли сте некакада видели воденицу?

Пре читања другог дела ученици одговарају на прва два питања из таблице. Шта мислиш да ће се догодити? Зашто тако мислиш? Наводимо пример једне таблице, са одговорима једног ученика.

Таблица предвиђања 1:

Шта мислиш да ће се догодити? (у 2. делу)	Зашто тако мислиш?	Шта се заиста догодило?
Поред воденице је живео миш, кога је мачак стално јурио.	Тако мислим јер се мачка и миш увек јуре.	Мачак хоће да буде хајдук, јер деда не жели да му улови миша.

Читање 2. дела:

– Деда Тришо – јави се мачак поспан и лењ – деда Тришо, чујеш, улови ми једног миша.
 – Миша! Каквог миша, рођени? – зачуди се деда. – Никад нисам ловио мишеве. А, хвала богу, има их доста у нашој воденици, још ће ти бркове одгрести како увек спаваш...
 Нећу, лови сам!

– Онда ми испеци погачу.

– Нећу ни то.

– Нећеш! Онда, брате, идем ја у хајдуке. Овако се више не да живети. Мрзи ме да за мишевима јурим. А хајдуци, чујем, само дембелишу у шумској хладовини.

– Хм! Не бих рекао. Хајдук мора бити спреман стићи и утећи, а ти?... Уосталом, можда ће те хајдуци опаметити, па ћеш бити вреднији.

– И баш нећеш да ми печеш погачу?

– Нећу, ко би ленчину увек хранио. Иди па лови.

– Добро, деда-Тришо, онда збогом. Праштај со и хлеб који заједно поједосмо, ја одох у гору зелену. И немој много да тугујеш за мном.

Након читања другог дела, следи краћа интерпретација:

➤ Шта је мачак тражио од Деда Трише?

➤ Шта се десило када је деда одбио да испуни мачкове прохтеве?

➤ Ко су били и шта су радили хајдуци?

Ученици дају одговор на треће питање у првој табlici предвиђања, а онда предвиђају догађаје у трећем делу приче попуњавајући таблицу 2. Наводимо пример једне таблице, са одговорима једног ученика.

Таблица предвиђања 2:

Шта мислиш да ће се догодити? (у 3.делу)	Зашто тако мислиш?	Шта се заиста догодило?
Мачак је у шуми срео ловца и тражио од њега да му улови миша. Ловац је уловио миша али му је тражио дукате у замени за миша.Мачак је сада отишао даље да тражи дукате.	Мачак је био веома гладан али је био и веома лењ и није хтео сам да лови.	Мачак је срео птицу и отишао да тражи хајдучку дружину.

Читање 3.дела:

Оде мачак на врата, старац оставши сам, почеша се по брашњавој коси и обори главу.
 А мачак пређе уским брвном преко потока, провуче се кроз шуштав зрео кукуруз и упути се у пуст сумрачни буквик.

– Пази, откуд овај хајдук?- зачуди се један кос и журно одлете испод тиха зелена свода.

– *Охо-хо, већ се на првом кораку види ко је прави хајдук - обрадова се мачак и охоло подиже брк. - Идем да потражим какву хајдучку дружину, можда им је потребан харамбаша.*

Након читања трећег дела, следи краћа интерпретација:

- Како се је деда Триша осећао након што га је мачак напустио?
- Где се премешта радња дешавања?
- Шта је кос? Како изгледа?

Ученици дају одговор на треће питање у другој табели предвиђања, а онда предвиђају догађаје у четвртом делу приче попуњавајући таблицу 3. Наводимо пример једне таблице, са одговорима једног ученика.

Таблица предвиђања 3:

Шта мислиш да ће се догодити? (у 4.делу)	Зашто тако мислиш?	Шта се заиста догодило?
Нашао је дружину мачака са којима је уловио пуно мишева.	Зато што је лепо кад имаш другове.	Срео је јазавца који је такође био хајдук.

Читање 4.дела:

У голу камењару пуном јазбина, мачак набаса на дебела пругаста јазавца. Лешкарио је јазо пред улазом у своју јаму, сунчао се и по свој прилици смишљао некакав лоповлук.

– *Добар дан, шарени шумски становниче, не знаш ли можда где се овде налазе хајдуци? Ступио бих у њихову службу.*

– *Хајдуци? Па где ће бити хајдуци, ако не овде - ускликну весели јазо. - Баш си дошао на право место. Ми, јазавци највећи смо хајдуци под небеском капом. Грде нас људи на два дана хода уокло, зову нас и разбојницима, штеточинама и лоповима. Како видиш, ми смо ти врло знаменит и чувен народ. Чувенији смо од мудре лисице, а и медведу смо славу помрачили.*

Након читања четвртог дела, следи краћа интерпретација:

- Којег новог становника шуме је мачак упознао? (опиши њихов изглед, место становања)
- Како доживљаваш лик јазавца?

Ученици дају одговор на треће питање у трећој табели предвиђања, а онда предвиђају догађаје у петом делу приче попуњавајући таблицу 4. Наводимо пример једне таблице, са одговорима једног ученика.

Таблица предвиђања 4:

Шта мислиш да ће се догодити? (у 5. делу)	Зашто тако мислиш?	Шта се заиста догодило?
Мачак није хтео да се дружи са јазавцем.	Тако мислим јер су мачке лепше од јазавца.	Мачак се дружи са јазавцима и са њима иде у кукуруз. Недостаје му његов деда.

Читање 5. дела:

– Гле, гле, од срца се радујем. Ваљда ћете и мене примити у своје јуначко друштво?–

– Та како и не бисмо тако брката хајдука. Него, овај, како да кажем, да ти ниси какав рођак псима?–

– Псима? Шта говориш! Нема љућих непријатеља него што смо ми и пси.–

– Добро, онда ћеш вечерас са нама у кукуруз. Видећемо колико вредиш.–

Убрзо сунце утону на високу планинску косу, кроз лишће зашуми хладан ветрић и модар сумрак уђе у шуму. Мачак се сети деда Трише и дође му тужно: – Ех, сада мој деда седи сам на прагу воденице. А мене тамо нема.–

Након читања петог дела, следи краћа интерпретација:

- Чему се понадао мачак Тоша?
- Зашто се и јазавци боје паса?
- Зашто је мачку одједном недостајао деда?

Ученици дају одговор на треће питање у четвртој табели предвиђања, а онда предвиђају догађаје у шестом делу приче попуњавајући таблицу 5. Наводимо пример једне таблице, са одговорима једног ученика.

Таблица предвиђања 5:

Шта мислиш да ће се догодити? (у 6. делу)	Зашто тако мислиш?	Шта се заиста догодило?
Мачак је напослетку ловио мишеве заједно са јазавцима и испео је најхрабрији.	Јер је сада имао дружину.	Мачак је тужан и такав пође у крађу. Када су ушли у поље јурили су их велики пси и газда је пуцао из пушке.

Читање 6. дела:

Кад се прва сова диже и нечујно полете испод грана, јазавци кренуше у крађу. Мачак се сети како би сад дивно било спавати уз хук воденичког точка, би му жао што није послушао деда и тужан пође с њима. Кад изиђоше из шуме, угледаше на једном крају њиве наложену ватру. То је газда њиве ложио да уплаши штеточине. Најстарији јазавца примаче се мачку и са страхом упита:

– Бојиш ли се ти оног црвеног сунчевог рођака што једе суве гране тамо у ћошку њиве? – Кога? – зачуди се мачак. – Аха, то ти мислиш на ватру. Па то је мој најбољи друг за хладну ноћ.

– Твој друг! – претраши се јазавца. – А, зато ли се теби очи сијају у мраку... Е, онда ти први иди у кукуруз, ми ћемо за тобом.

Али тек што зађоше у њиву и почеше да шуште ломећи суве стабљике, пси од ватре нададоше страшан лавез и јурнуше пут крадљиваца. Газда се прену из полусна, зграби пушку и опали у ноћ. Претрашени јазавци јурнуше пут шуме, а мачак се од страха помете и даде се у бег према потоку. За њим се нададе крупна чувава псина бесно ломећи кукуруз.

Након читања шестог дела, следи краћа интерпретација:

- Зашто је мачак био тужан?
- Чегу су се јазавци плашили?
- Како су јазавци насмудили мачка?

Ученици дају одговор на треће питање у петој табели предвиђања, а онда предвиђају догађаје у шестом делу приче попуњавајући табелицу б. Наводимо пример једне табелице, са одговорима једног ученика.

Табелица предвиђања б:

Шта мислиш да ће се догодити? (у 7. делу)	Зашто тако мислиш?	Шта се заиста догодило?
Мачак је бежао и хтео да се врати код деде.	Зато што приче увек имају срећан крај.	Мачак се вратио код деде, и обећао да неће више да буде хајдук. Сада је ловио све мишеве око воденице.

Читање 7. дела:

Бежећи пред њим као слеп, мачак једва погоди преко брвна на потоку, дотрча до воденице и загребе уз брвна под кров.

– Јао, јао, отварај, драги деда-Тришо!

– Ко је то? - чу се изнутра старчев глас.

– Ја, твој мачак.

– Не примам хајдуке. Иди на тражи другог јатака.

– Отварај, премили деда, пусти ме само унутра, никад ми више хајдучија неће пасти на ум. Провреднићу се, половићу све мишеве... Јао, ево, пса. Отвори, слатки чичице! Одобривољен, чича Триша отвори врата, отера пса и пусти мачка унутра. И мачак је заиста одржао своју реч. Питајте само мишеве који живе у околини чича-Тришине воденице. Питајте, ако има још којег у животу.

(Бранко Ћопић)

Након читања седмог дела, следи краћа интерпретација:

- Зашто је мачак био тужан?
- Чегу су се јазавци плашили?
- Како су јазавци надмудрили мачку?
- Шта је мачак обећао деди?

Након што су одговорили на последње питање из таблице (Шта се заиста догодило?), важно је истаћи реакције на прочитану причу:

- О чему сада размишљаш?
- Шта осећаш? Зашто?
- Да ли сте очекивали овакав крај?

Синтеза:

Следи сарадничка расправа и дубља анализа приче. Учитељ подстиче расправу питањима:

- Да ли увек треба радити оно што пожелимо?
- Зашто тако мислиш?

Ученици записују одговоре у свесци, затим их читају и након тога учествују у расправи. Током расправе отворила су се многа питања о њиховим жељама, обавезама, поштовању према онима који брину о њима.

Током ове фазе ученици су, подстакнути питањима, износили властите идеје и расправљали о занимљивим темама па је њихово активно учествовање покренуло стваралачку активност језичког изражавања која је уследила након расправе.

Фаза синтезе допуњена је стваралачким писањем састава код куће. Подстицај за писање било је питање постављено током расправе. Тему и наслов стваралачког састава који су ученици добили за домаћи задатак, ученици су сами осмишљавали према жељама и интересовањима

Литература:

1. But, D., Svorc, L. (2009): *Успешно читање и писање – технике за развој писмености*, Београд: Креативни центар.
2. Маринковић, С. (1995): *Методика креативне наставе српског језика и књижевности*, Београд: Креативни центар.
3. Маринковић, С., Марковић, С. (2016): *Читанка за трећи разред*, Београд: Креативни центар.
4. Милатовић, В. (2011): *Методика наставе српског језика и књижевности*, Београд: Учитељски факултет.

5. Николић, М. (1996): *Наставни принципи и књижевне интерпретације*, Београд: Бачка задруга Основне школе "Милош Црњански".
6. Николић, М. (2006): *Методика наставе српског језика и књижевности*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
7. Сузић, Н. (1998): *Како мотивисати ученике*, Српско Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства.
8. Смиљковић, С. (2005): *Настава српског језика и књижевности II*, Врање: Учитељски факултет у Врању.
9. Смиљковић, С., Милинковић, М. (2010): *Методика наставе српског језика и књижевности*, Врање: Учитељски факултет у Врању.
10. Чудина-Обрадовић, М. (2003): *Игром до читања*, Загреб: Школска књига.

Dina Tomić
Student of doctoral studie at the Faculty of Education in Vranje
University of Niš

PROCESSING THE STORY „МАЧАК ТОША ОТИŠАО У ХАЈДУКЕ“ USING TECHNIQUE THE READING WITH PREDICTION

Abstract: The tendency to modernize the teaching process of educational work, specifically in the teaching of literature, focuses as on a more creative approach in the study of literary-artistic texts. Teachers should encourage thinking about the text that is read, because it will allow the student to focus on important information, carefully think about what he has read, to understand and make it a part of his knowledge. Children need effective techniques and interesting activities that make it easier to understand the text and create the conditions for them, to read and write independently. Different techniques can be successfully achieved on the texts of a complex thematic, stylistic and aesthetic structure. Reading with prediction is a methodical strategy that awakens curiosity and encourages active reading for better understanding. In this paper is presented the possibility of applying reading with prediction, through the processing of the story "Mačak Toša otišao u hajduke", with pupils of third grade in elementary school.

Key words: reading, reading techniques, active reading, creativity, reading with prediction, the story "Mačak Toša otišao u hajduke".

Рад је примљен 28. 09. 2018. године, а рецензиран 15. 12. 2018. године.